

2. Микаэлян Э.А. Мировая торговля и международный транспорт – две стороны медали / Э.А. Микаэлян // ИТЖ, 2002. – № 39.
3. Плужников К.И. Научно-техническая революция и транспортная терминология / К.И. Плужников // БТИ. – 2000. – № 6. – С. 22–25.
4. Trans-Port [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.trans-port.com.ua/index.php?newsid=19939>.

Надійшла 17.10.2011

УДК 300.101.52:334.716

В. М. ХОБТА, І. С. КЛАДЧЕНКО
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

СПЕЦИФІКА ПРОЯВІВ ЗАГАЛЬНО ФІЛОСОФСЬКОГО ЗАКОНУ РІВНОВАГИ НА РІВНІ ОКРЕМОГО ПІДПРИЄМСТВА

В контексті проблем ефективного розвитку підприємства обґрунтована необхідність забезпечення збалансованості його функціонування. Досліджено дію закону рівноваги на рівні окремого підприємства. Уточнено взаємозв'язок категорій «рівновага», «збалансованість», «оптимальність». Сформульовано умови досягнення рівноваги та наслідки її порушення на підприємстві.

In terms of enterprise effective development the necessity to secure its equilibrium performance is proved. General Law of equilibrium at the enterprise has been researched. The interconnection between categories of "equilibrium", "balance", "optimality" has been specified. The conditions of equilibrium supporting and effects of its deviations at the enterprise have been formulated.

Ключові слова: розвиток, ефективний розвиток, закон рівноваги, підприємство.

Діяльність підприємств України характеризується цілим рядом негативних тенденцій, серед яких зростання віку основних виробничих фондів, дефіцит інвестиційних ресурсів, незадовільна рентабельність результатів господарювання, низький рівень конкурентоспроможності. Вихід з такої ситуації знаходиться в інноваційних реформах, які повинні відбутися одночасно у всіх сферах функціонування підприємства.

В контексті тотальної націленості на інновації, зміни, перетворення будь-якому суб'єкту господарювання як невід'ємній частині української економіки для того, щоб вижити у такому темпі край необхідним постає використання принципу рівноваги при формалізації та реалізації власної стратегії функціонування та розвитку. Це підтверджується досвідом роботи підприємств за останні шість років, який відображає досить небезпечні темпи зростання питомої ваги збиткових підприємств (зростає у середньому на 12% у рік) разом зі збільшенням витрат на здійснення інновацій (зростає у середньому на 52% у рік) (рис. 1). Тобто стає очевидним, що виключна спрямованість на впровадження інновацій без збалансованого врахування інтересів суб'єкту інновацій достатньо часто забезпечує інтенсивне накопичення збитків, може призвести до дисбалансу його функціонування або повної його ліквідації замість очікуваної гіперефективності та надприбутків.

Поряд з необхідністю активізації досліджень в сфері підвищення ефективності роботи підприємства стає актуальною та набуває істотного науково-практичного значення проблема забезпечення збалансованого функціонування підприємства, формулювання стратегії його зростання на засадах системоутворювального принципу рівноваги. Значний науковий внесок в дослідження економічної рівноваги зробили А. Вальд, Л. Вальрас, Г. Госсен, Дж. Дюпуи, Ф. Еджворт, О. Курно, А. Маршал, В. Парето. Вирішенням наукових завдань у сфері управління збалансованим розвитком підприємств займалися І. Ансофф, П. Друккер, А. Стрікланд, А. Томпсон. Науковий пошук рівноваги в контексті теорії ігор проводили Дж. фон Нейман та Дж. Неш. Серед радянських досліджень слід виокремити теорію рівноваги А. Богданова, еталоном якої став живий організм. Вивченням окремих проявів існування економічної рівноваги на підприємстві займаються сучасні науковці Р. Каплан, Д. Нортон, О. Герасименко, Н. Гончарова, І. Дем'яненко, М. Чумаченко, В. Яцкевич.

Враховуючи вагомий пласт наукових робіт, сформований за питаннями рівноваги як на макро-, так і на мікрорівні, слід відмітити недостатню системну проробку теоретико-прикладних аспектів рівноваги у контексті функціонування окремого підприємства. Потребує збільшення прозорість визначення співвідношення категорій «рівновага», «збалансованість», та «оптимальність» на рівні суб'єкта господарювання. Мало дослідженими є особливості зберігання рівноваги на підприємстві, її інструментальне, інституціональне, організаційне та ресурсне забезпечення. Метою даної роботи є дослідити та визначити специфіку дії загально філософського закону рівноваги, виявити наслідки його порушення для окремого підприємства. Згідно з зазначеною метою встановлені наступні завдання:

- дослідити трансформацію загально філософського закону рівноваги у конкретні його прояву на рівні окремого суб'єкта господарювання;
- уточнити визначення категорії економічної рівноваги, виокремити умови її існування та наслідки порушення для підприємства;

- визначити специфіку взаємодії підприємства як відкритої системи із зовнішнім середовищем через принцип рівноваги.

Рис. 1. Темпи зміни витрат на інновації та питомої ваги збиткових підприємств протягом 2005–2010 рр.

Однією з найдавніших та найважливіших філософських абстракцій, яка стала вихідною точкою погляду на світ перших філософів та пройшла крізь всю історію філософії у первісному вигляді, є образ терезів як втілення справедливості, що символізує абсолютну неупередженість стосовно встановлення рівних прав, проміжних станів, протилежних властивостей, явищ, речей. «Закон терезів» виступає еталоном, з яким порівнюється все: від побудови космосу в цілому та окремих закономірностей природи до питань етики та правосуддя. Втіленням абсолютної гармонії та рівноваги залишається винайдена Піфагором «божественна пропорція», названа Леонардо да Вінчі «правилом золотого перетину», магічне та жадане для математиків, митців, архітекторів, біологів співвідношення 0,62:0,38. Збагачений надбаннями природничих та гуманітарних наук, з одного боку, та являючись їх фундаментальною основою – з другого, загальнофілософський закон рівноваги зберігає своє системотворче значення та відіграє ключову роль при тлумаченні соціально-економічних явищ та процесів. Розглядаючи постійну динаміку економічних явищ, класична економічна думка досліджує їх рівноважний стан як первісну основу, передумову їх існування, функціонування та розвитку.

Винайдений у давнину, закон рівноваги залишається чинним та дієздатним у якості фундаментального принципу роботи будь-якої системи: від природної до соціально-економічної. Його загальнозживане формулювання не змінилося: «Система знаходиться у рівновазі, якщо дія протилежностей збалансована, тобто вони дорівнюють одна одній за силою впливу на систему» (рис. 2).

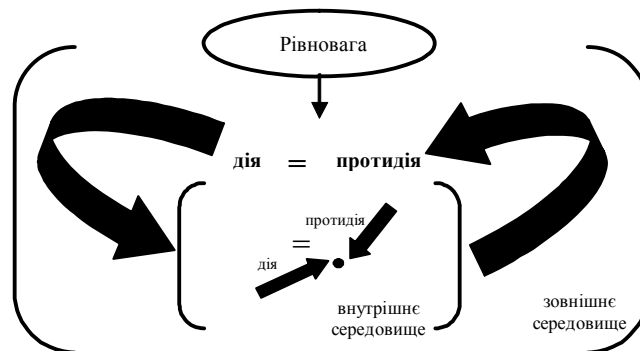

Рис. 2. Загальне представлення дії закону рівноваги

Рівновага як економічна категорія широко вживана та вивчається науковцями як на макрорівні (загальна теорія попиту та пропозиції на різних ринках, інституціональна теорія рівноваги), так і на рівні окремого суб'єкту господарювання (теорія рівноваги фірми). В контексті підвищення ефективного функціонування підприємства доцільним є поглиблення дослідження дії закону рівноваги, умов її порушення, та наслідків, пов'язаних з її втратою. Це можливо за умов чіткого розуміння відмінностей та специфіки співвідношення категорій «рівновага», «оптимальність», «збалансованість».

Економічна рівновага належить до загальних категорій, які характеризуються взаємодією різноспрямованих сил, вплив яких взаємно гаситься таким чином, що властивості системи, які спостерігаються, залишаються незмінними [1, с. 645] (рис. 2). Це визначення розкриває, передусім, характеристику стану, в якому може знаходитися, а може не знаходитися аналізована система. Категорія «оптимальності» [1, с. 515] вживається у трьох основних значеннях: найкращий варіант з можливих станів

системи; найкращий напрям зміни (поведінки) системи; мета розвитку системи. Категорія «збалансованість» описує такий стан системи, коли одна її складова дорівнює другій, або вони відповідають гармонійним для даної системи пропорціям. Таким чином, суттєвим є наявний зв'язок між вищенаведеними категоріями, розкрити рівень якого допоможе загально прийнята класифікація видів економічної рівноваги. Для більшої наочності представимо її системно за допомогою інформативної блок-схеми (рис. 3).

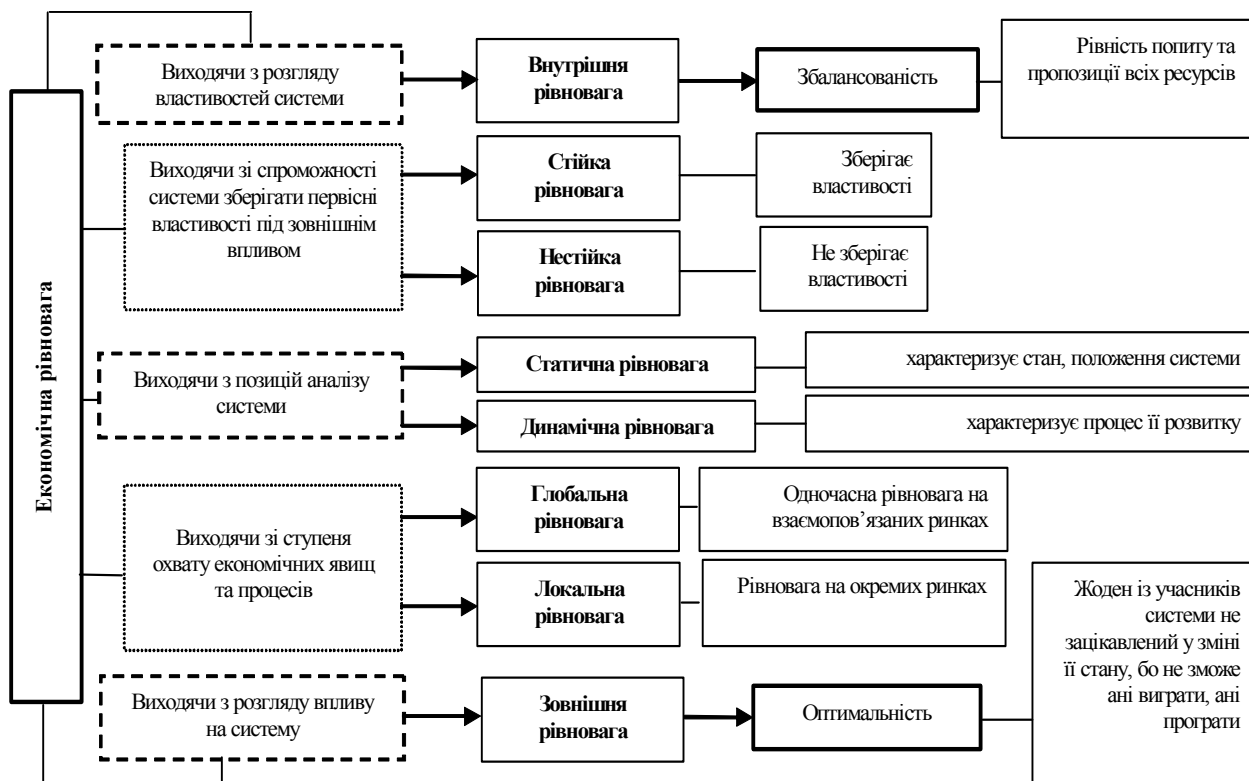

Рис. 3. Системне представлення видів економічної рівноваги

Можна зробити висновок про те, що аналізовані категорії не є синонімічними, їх не можна ототожнювати. Категорії «збалансованість» та «оптимальність» стають втіленням рівноваги залежно від того, що є об'єктом аналізу: безпосередньо властивості системи чи сили, які впливають на її стан.

При дослідженні аспектів функціонування соціально-економічних систем (національна економіка, галузь, підприємство) науковці підкреслюють існування тотальної, майже абсолютної спрямованості на досягнення оптимальності як єдино можливого критерію їх ефективності. Сьогодні кожна сучасна економічна система - як світова, так і національна - підпорядкована критерію максимізації (екстремізації) капіталу в будь-якій його формі. Перебуваючи під впливом традицій, раціональне, ефективне ототожнюється з екстремальним, одночасно загострюючи суперечливість процесу соціального розвитку [2, с. 5]. У контексті наведеного вище актуальним є таке бачення функціонування підприємства (рис. 4).

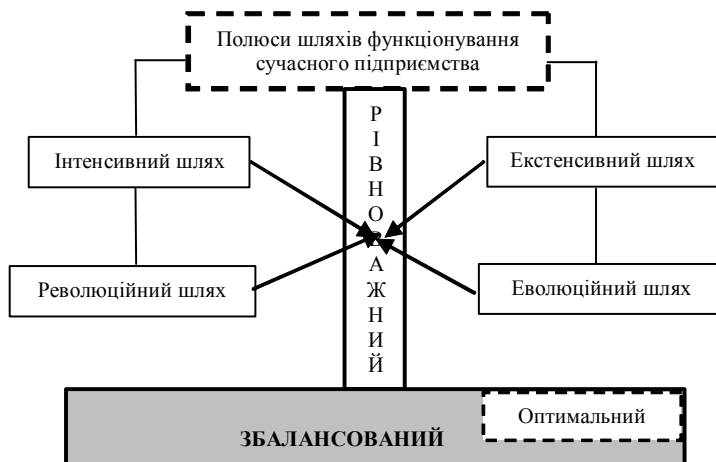

Рис. 4. Полюси шляхів функціонування сучасного підприємства

Наголошення на фундаментальності саме збалансованого аспекту рівноваги функціонування сучасного підприємства зумовлює важливість більш глибокого дослідження специфіки його проявів. Це стає можливим, якщо використовувати класичний підхід до представлення суб'єкта господарювання як відкритої системи [1, с. 519], одночасно виокремлюючи структурні складові внутрішнього середовища підприємства – об'єкти загальної збалансованості. Перед розкриттям специфіки вважається доцільним і необхідним сформулювати наступні центральні передумови, які істотно впливають на характер прояву закону рівноваги на рівні окремого суб'єкта господарювання:

- Підприємство розглядається як складна відкрита система, що взаємодіє із зовнішнім середовищем і, у той же час, функціонує як цілісний живий організм.

- Закон рівноваги проявляється у скоригованому вигляді як закон нерівноважної рівноваги, коли за рахунок постійних коливань рівновага розглядається як динамічний стан системи. Система не руйнується, якщо такі коливання є періодичними, гармонійними, (у межах припустимої міри), забезпечується правильний (еквівалентний) обмін енергіями й тривале існування.

- Факторами порушення рівноваги є «збурення середовища» – «економічні цейтноти» [3, с.167], які впливають на підприємство як зовні, так і внутрішньо та мають взаємозалежний характер.

Доцільним представляється представити аналізовану специфіку проявів закону рівноваги на рівні окремого підприємства у табличному вигляді (табл. 1).

Таблиця 1

Специфіка проявів закону рівноваги на рівні окремого підприємства		
Аналізований сектор	Умова рівноваги	Прояви порушення (відхилення)
Загальноекономічна збалансованість		
Загальноекономічний сектор	Очікування = Результат Попит = Пропозиція Доходи = Витрати	Наявність дефіциту (надлишку) Наявність збитків
Маркетингова збалансованість		
1. Маркетинговий сектор	Реалізована продукція = Товарна продукція	Наявність залишків нереалізованої продукції Наявність незадоволеного попиту на продукцію
Виробнича збалансованість		
2. Виробничий сектор	Витрачені ресурси = Кінцевий продукт	Наявність відходів, які не можуть бути повторно використані Наявність дефіциту ресурсів
Фінансово-інвестиційна збалансованість		
3. Фінансово-інвестиційний сектор	Приток капіталу = Відтік капіталу	Наявність невикористаних вільних обігових коштів Наявність дефіциту обігових коштів
Інноваційна збалансованість		
4. Інноваційний сектор	Традиції = Інновації	Наявність опору змінам
Стратегічна збалансованість		
5. Стратегічний сектор	Стратегія узгоджена з тактикою	Наявність лагу невідповідності між стратегією та тактичними інструментами, які роблять можливість її реалізації

Слід підкреслити, що сформована таблиця специфіки дії закону рівноваги є лише орієнтиром для подальших наукових напрацювань, економічною абстракцією, яка потребує деталізації та обґрунтування. Вона дає підстави зробити висновок про те, що закон рівноваги спостерігається у кожній складовій системі підприємства, що економічна рівновага дійсно носить динамічний стан, так як завжди є коливання як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Важливою перспективою для подальшої проробки є обґрунтування допустимого для цілісності системи ліміту коливань (відхилень) від рівноважного стану з метою формування резервів, необхідних для своєчасного маневру.

Отже, проведене дослідження дозволило зіставити категорії економічної рівноваги, оптимальності та збалансованості та зробити висновок про їх взаємопов'язаність, але нетотожність. Системне представлення видів загальної економічної рівноваги дозволило виявити специфіку дії закону рівноваги на рівні окремого підприємства, окреслити умови його порушення. В контексті загальноекономічної ефективності отримані в роботі висновки підкреслюють необхідність поглиблення напрацювань у досліджуваній сфері, передусім, у напрямках розробки дієвого механізму забезпечення збалансованості функціонування підприємства, формування загальної системи індикаторів збалансованості на підприємстві, поглибленого дослідження порушень закону рівноваги на рівні підприємства та їх впливу на його розвиток та ефективність.

Література

1. Абалкин Л.И. Экономическая энциклопедия / Абалкин Л.И. – М. : ОАО «Издательство» «Экономика», 1999. – 1055 с.
2. Яцкевич В. Проблема «меж зростання» і системна оптимізація / В. Яцкевич // Економіка України. – 2006. – № 3. – С. 5–11.
3. Турило А. Сутність і значення категорії «економічний цейтнот» у системі інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання / А. Турило, О. Зінченко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 167–173.

Надійшла 17.10.2011

УДК 338.46

Н. А. ХРУЩ, М. В. ЖЕЛІХОВСЬКА
Хмельницький національний університет

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Розроблено методичний підхід щодо визначення рівня фінансового потенціалу підприємства, який дозволяє отримати об'єктивну інтегральну оцінку результатів діяльності підприємств і сприяє раціональному вибору стратегічних альтернатив їх розвитку.

A methodical approach to determining the level of financial capacity of enterprises, which allows to obtain an objective assessment of the cumulative performance of enterprises and promote the rational choice of strategic alternatives for their development.

Ключові слова: фінансовий потенціал, інтегральний показник, оцінка, методичний підхід, підприємство.

Постановка проблеми. Інтегральна оцінка ефективності функціонування підприємств передбачає об'єднання, внаслідок чого створюються нові якості та ознаки. Інтегральна оцінка спроможна використовувати аналітичну інформацію про підприємство для побудови єдиного інтегрального показника, при цьому існує певний ступінь умовності оцінки, її результати можуть змінюватись зі зміною бази порівняння. В сучасній науковій літературі та на практиці широке розповсюдження отримали методи побудови інтегральних показників, оскільки оцінка, яка побудована на підставі їх порівняння, є значним доповненням до комплексного аналізу підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами інтегральної оцінки займалися вітчизняні і зарубіжні вчені: О.П. Андрейчіков, О.Н. Андрейчікова, М.І. Баканов, Т.П. Басюк, В.В. Вітлінський, О.І. Олексюк, С.Ф. Покропівний, А.Б. Тарушкін, А.Д. Шеремет та багато інших. Проте, запропоновані методичні підходи до побудови інтегральних показників, у більшості випадків, вимагають адаптації до вітчизняної практики здійснення аналізу та оцінки результатів діяльності підприємств, що робить проведення досліджень у цій царині актуальними.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка методичного підходу щодо визначення рівня фінансового потенціалу підприємства на основі його інтегральної оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтегральний метод оцінки є ефективним тоді, коли необхідно враховувати вплив чинників на економічні процеси, допомагає усунути неоднозначність оцінки впливу чинників і отримати найбільш точний результат [2, с. 137].

Інтегральна оцінка доповнює і розширює можливості традиційного аналізу, базується на використанні вже існуючих методів оцінки та системи показників. Вона дає змогу порівнювати показники з різною розмірністю та ознаками. Інтегральні показники оцінки можуть створюватись, виходячи з різних передумов їх побудови. У той же час, можливість побудови (розробки інтегрального показника) визначається за двома основними чинниками: напрямом оцінки; існуючою інформаційною базою.

На першому етапі обирається база порівняння для визначення абсолютних і відносних відхилень. Інтегральний показник внутрішньої оцінки ефективності розраховується з використанням бази порівняння за минулі періоди, або з використанням нормативних значень, встановлених шляхом експертної оцінки. Інтегральний показник зовнішньої оцінки ефективності розраховується з використанням галузевих, або ринкових значень показників і відношенням бази для порівняння. Загальний інтегральний показник ефективності об'єднує чинники внутрішнього та зовнішнього впливу. Процедура інтегральної оцінки передбачає використання певних методів. Основними вимогами до окремих показників при побудові інтегрального є те, що вони повинні бути вузько спрямованими, тобто має існувати можливість інтерпретації однозначного збільшення або зменшення їх числових значень та рангування показників. При побудові інтегрального показника потрібно дотримуватись вимог, які впливають з його особливостей [7].

Інтегральна оцінка у зв'язку зі зіставленням багатьох показників базується тільки на використанні